

KIRJA KORI

Kirjakori 2017

Sisältö

Lajit

Kuvakirjat	3
Lastenkirjat	3
Nuortenkirjat	4
Sarjakuvat	4
Runot	4
Tietokirjat	5
Selkokirjat	5
Käännökset	5

Teemat

Suomi 100 -juhlavuosi	6
Kirjallisuus ja lukeminen	6
Sota-ajan kokemukset ja pakolaistilanne	7
Ympäristötietoisuus ja ilmastonmuutos	7
Tunnekasvatusta kaikenikäisille	8
Väsyneet vanhemmat	8
Vammaisuus näkyviin	9
Monikulttuurisuutta ja vähemmistöjä	9
Feminismi ja #metoo	10
Tubetus, teknologia ja interaktiivisuus	11

Kirjakori-tilastojen mukaan lasten- ja nuortenkirjojen määrä oli vuonna 2017 hienoisessa kasvussa. Kirjakori-näyttelyssä on mukana 1 257 kirjaa, eli noin 200 kirjaa enemmän kuin vuonna 2016.

Vuoden 2017 myydyin kirja oli kotimainen lastenkirja, Mauri Kunnaksen *Koiramäen Suomen historia* (Otava), jota myytiin ennätyselliset 163 100 kappaletta. Suomen kustannusyhdistyksen tilastojen mukaan muita bestsellereitä olivat mm. Aino Havukaisen ja Sami Toivosen *Tatun ja Patun ällistyttävä satukirja* (Otava), Pirjo Suvilehdon *Lystileikit vauvan kanssa* (Oppi&ilo) ja Sinikka ja Tiina Nopolan *Risto Räppääjä ja väärä Vincent* (Tammi).

Viime vuoden lasten- ja nuortenkirjallisuudessa näkyivät vahvasti yhteiskunnallisessa keskustelussa esillä olevat aiheet, kuten ilmastonmuutos ja ympäristönsuojelu, tasa-arvo ja erilaisuuden hyväksyminen, tunteet ja hyvinvointi sekä Suomen 100-vuotisjuhla. Yhteiskunnallisten aiheiden rinnalla lasten- ja nuortenkirjallisuus pohjaa vahvasti mielikuvitukseen ja satuperinteeseen, vaikka aivan perinteisiä satukirjoja ilmestyi vuonna 2017 vähän. Svenska Barnboksintitutet julkisti maaliskuun lopulla omat tilastonsa viime vuonna Ruotsissa ilmestyneistä lasten- ja nuortenkirjoista. Myös Ruotsissa yhteiskunnallinen keskustelu näkyy vahvasti lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. Ruotsissa lasten- ja nuortenkirjallisuuden kokonaismäärä on edelleen kasvussa, kuten se on ollut koko 2010-luvun. Kaikkiaan Ruotsissa julkaistiin 2 532 lasten- ja nuortenkirjaa, mikä on väkimäärään suhteutettuna saman verran kuin Suomessa.

Lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-palkinnon voitti Sanna Manderin runomuotoinen kuvakirja *Nyckelknipan / Avain hukassa* (Schildts & Söderströms / S&S), jossa tutustutaan yhden kerrostalon asukkaisiin. Kirja palkittiin myös Rudolf Koivu -palkinnolla. Kirjassa talon erilaisiin asukkaisiin tutustutaan toteavaan sävyyn, arvottamatta heitä ja heidän elämäntapaansa. Eri kulttuureista Suomeen muuttaneiden ihmisten koteihin päästään tutustumaan Riina Katajavuoren kirjoittamassa ja Salla Savolaisen kuvittamassa kuvakirjassa *Mennään jo naapuriin* (Tammi). Kirja valittiin Yleisradion Kirjojen Suomi -ohjelmasarjassa edustamaan vuotta 2017, koska se kuvaa tämän päivän monikulttuurista Suomea. Kirja voitti myös vuoden 2018 Punni-palkinnon, joka jaetaan esikoisteokselle tai uudelle avaukselle lasten- ja nuortenkirjallisuudessa.

Korkeatasoiselle nuortenkirjalle jaettavan Topelius-palkinnon voitti Elina Rouhaisen *Muistojenlukija* (Tammi). Arvid Lydecken -palkinto jaettiin Leena Parkkisen kirjalle *Pikkuveli ja mainio harharetki* (Teos). Kirjan on kuvittanut Jussi Karjalainen. Toista kertaa jaetun Runeberg Junior -palkinnon sai Karin Erlandssonin kirja *Pärlfiskaren* (suom. *Helmenkalastaja*, kuvitus Tuuli Toivola, Schildts & Söderströms / S&S). Tulenkantaja-kirjallisuusvientipalkinto myönnettiin toista kertaa lasten- ja nuortenkirjalle, sen sai Magdalena Hain *Kurnivamahainen kissa* (Karisto). Kirjan on kuvittanut Teemu Juhani. Ensimmäisen lastenkirjallisuuden käännöksestä myönnetyn Aarresaari-palkinnon sai Raija Rintamäki teoksen *Onnentyttö Dunne* (Mäkelä) käännöksestä. Ruotsinkielinen alkuteos on Rose Lagercrantzin kirjoittama ja Eva Erikssonin kuvittama.

Kuvakirjat

Kuvakirjoja ilmestyi vuonna 2017 yhteensä 474 kappaletta. Sekä kotimaisia että käännettyjä kuvakirjoja julkaistiin enemmän kuin edellisvuosina. Kotimaisten kuvakirjojen kokonaismäärä, 204 kirjaa, on suurempi kuin kertaakaan 2000-luvulla. Käännöskuvakirjoja julkaistiin 270. Kuvakirjojen kokonaismäärästä 35 prosenttia oli pikkulasten katselukirjoja, niistä suuri osa eli 129 kappaletta käännöskirjoja.

Tytöt ovat selkeästi enemmistössä kotimaisten kuvakirjojen päähenkilöinä. Tyttö on päähenkilönä 26 kirjassa ja poika 19 kirjassa. Kuvakirjoista löytyy viisi lapsipäähenkilöä, joiden sukupuolta ei ole määritelty. Eläinhahmot ovat edelleen yleisiä, sillä kaikkiaan 43 kotimaisessa kuvakirjassa päähenkilönä on eläin tai ryhmä eläimiä. Valtaosa eläimistä on personifioituja, usein kahdella tassulla kulkevia ja vaatteet yllään. Muita kotimaisten kuvakirjojen päähenkilöitä ovat esimerkiksi kummitukset, peikot, lumiukot, autot, jäämurtaajat, lihapullat, sienet ja sushit.

Kotimaisten kuvakirjojen yleisin tapahtumapaikka on koti: kaikkiaan 41 kirjaa sijoittuu ihmisen tai eläimen kotiin. Selkeästi kaupunkiympäristöön sijoittuu 15 kuvakirjaa ja metsään tai muuhun luonnonympäristöön 26 kirjaa. Ruotsissa vuoden 2017 tarjonnassa nousi selkeästi esille metsäaiheinen ja metsään sijoittuva kirjallisuus. Suomessa metsään sijoittuvia kuvakirjoja ilmestyy jonkin verran joka vuosi, mutta erityistä metsäaiheiden buumia ei meillä ollut havaittavissa. Kuvakirjoissa seikkaillaan myös kummituslinnassa, satumaailmassa, kirpputorilla ja kissatalossa. Kotimaisten kuvakirjojen tapahtumapaikkoja ovat myös Itämeri, puisto Lontoossa, historiallinen Turku ja Helsinki.

Käännetty kuvakirjat ovat pääosin lapsen arkitaitoja käsitteleviä tuttuun tekijöiden teoksia, jotka kuuluvat johonkin sarjaan tai liittyvät esimerkiksi televisiosta tuttuun hahmoon. Kuvitustaiteellisestikin merkittäviä teoksia eri kielialueilta ei käännetä juuri lainkaan.

Lastenkirjat

Lastenkirjoja eli satuja ja lastenromaaneja ilmestyi enemmän kuin aiemmin 2000-luvulla. Sekä kotimaisia että käännettyjä lastenkirjoja julkaistiin ennätysmäärä, 157 kotimaista ja 100 käännettyä, yhteensä 257 kappaletta.

Kotimaisissa lastenromaaneissa on selvästi enemmän tyttöpäähenkilöitä kuin poikia, 40 tyttöä ja vain 20 poikaa – ja vielä ihmetellään, kuinka pojat saataisiin lukemaan! Kolmessa kirjassa esiintyy lapsi, jonka sukupuoli ei käy ilmi tarinasta. Useiden lastenromaanien päähenkilöinä on tyttö-poika-pari, sellaisia on yhteensä 14 kirjassa. Lapsiryhmiä on päähenkilöinä 10 kirjassa. Lastenromaaneissakin on paljon eläinpäähenkilöitä, kaikkiaan 24, välillä yhdessä lapsipäähenkilön kanssa. Muutamissa lastenromaaneissa käsitellään vanhempien eroa tai sitä seuranneita uusperhekuvioita. Kaikissa näissä kirjoissa päähenkilö on tyttö.

Kotimaisten lastenromaanien tapahtumapaikkana on usein koti, koulu tai lapsen lähiympäristö. Tunnettuja tapahtumapaikkoja ovat esimerkiksi Helsinki, Tampere, Savonlinna, Skotlanti, Rodos ja Saksa. Niiden lisäksi seikkaillaan erilaisissa satumaissa, kuten Kardum, Pietimetsä, Hurjalinna ja Sirkuslaakson kaupunki. Harrastuksista lastenromaaneissa

ovat esillä mm. laulaminen, eläinten hoito ja hevosharrastus, keppihevokset, muodostelmaluistelu, geokätköily ja tietokonepelit.

Nuortenkirjat

Nuortenkirjallisuuden julkaisumäärä pysyi aiempien vuosien tasolla, yhteensä 169 kirjaa joista kotimaisia 90 ja käännettyjä 79.

Kotimaisissa nuortenromaaneissa on huomattavasti enemmän tyttöpäähenkilöitä kuin poikia, 31 tyttöä ja 21 poikaa. Lisäksi päähenkilöinä on kuusi paria ja yhdeksän ryhmää.

Kotimaisissa nuortenromaaneissa on suunnilleen yhtä paljon fantasiaa ja realistisia romaaneja, molempia 32. Lisäksi joukossa on yksi scifikokoelma, kolme seikkailukirjaa ja neljä kauhu- tai jännitysromaanina. Young adult (YA) eli nuorille aikuisille suunnattu kirjallisuus on saanut vahvoja uusia kirjoittajia Suomessakin. Nuorille suunnattuja dystopioita ilmestyi muutamia. Realistisissa nuortenromaaneissa harrastetaan mm. jalkapalloa, taitoluistelua ja salibandyä.

Käännettyissä nuortenkirjoissa näkyy englanninkielisessä maailmassa vahva young adult -genre. Suuri osa käännettyistä nuortenromaaneista on suuren suosion maailmalla saaneita kirjasarjan osia tai kirjoja, joiden pohjalta on tehty elokuva, sillä yksittäisiä nuortenromaaneja tuntemattomilta tekijöiltä käännetään todella vähän.

Sarjakuvat

Kotimaisia sarjakuvia talletettiin 26, mikä on enemmän kuin parina viime vuonna. Sarjakuva on suurelta osin lukijan ikään sitoutumaton laji; lasten tai nuorten ja aikuisten sarjakuvan välillä ei ole mitään selkeää rajanvetoa. Lastenkirjainstituutin kirjastoon talletetaan sarjakuvaa siltä pohjalta, mitkä teokset soveltuvat lapsille ja nuorille. Varsinaista kotimaista lastensarjakuvaa julkaistaan hyvin vähän. Kotimainen sarjakuva talletetaan kattavammin, mutta käänössarjakuvaa talletetaan vain valikoiden. Vuoden 2017 sarjakuvassa näkyy Disney-tuotannon lisäksi esimerkiksi omaelämäkerrallisuus, dokumentaarisuus ja vakvat aiheet. Naistekijyyttä vaikuttaisi olevan nyt vahvassa nousussa sarjakuvapuolella; erityisesti kotimaisessa sarjakuvassa on paljon laadukkaita naisten tekemiä sarjakuvia.

Myös tietokirjapuolella ilmestyi sarjakuvamuotoisia kirjoja, esimerkiksi Michael Goodwinin ja Dan E. Burren *Economix: sarjakuva siitä, kuinka talous toimii (ja ei toimi)* (Kampus Kustannus) ja José Pérez Monteron ja Ben Alexin *Ihmeellinen Jeesus* (Päivä Osakeyhtiö).

Runot

Kotimaisia runokokoelmia ilmestyi 28 kappaletta. Joukkoon mahtuu tunnettujen kirjoittajien ja kuvittajien kokoelmia, yksi selkorunokokoelma sekä 12 omakustannetta. Ainoa käänösrunkokirja on Roald Dahlin *Elukat* (Art House), jonka absurdit runot ovat enemmän eläimen kuin ihmisen puolella.

Tietokirjat

Tietokirjallisuutta julkaistiin vuonna 2017 kaikkiaan 215 teosta, joista 113 on kotimaista kirjallisuutta. Joukkoon mahtuu runsaasti erilaisia aiheita; pelien, koodaamisen, sanataiteen ja lukemisen rinnalla julkaistiin esimerkiksi kuvatietokirja kromosomeista ja museonäyttelymuotoinen kasvisto. Miesvetoisia elämäkertoja tähdittävät muun muassa laulajat, tubettaja sekä jalkapalloilijat.

Peleistä ja leikeistä julkaistaan edelleen runsaasti tietokirjallisuutta. Leluilmiöt, kuten fidget spinnerit ja slimet, sekä Minecraft-peli olivat yhteensä 12 kirjan aiheena. Kotimaista pelikulttuuria käsittelee esimerkiksi Kati Heljakan kuvatietokirja *Poppi ja Noppa ja lelutehtaan aarre* (Tactic Games), joka juhlistaa Kimble-lautapelin 50-vuotisjuhlaa. Pelillisyyttä hyödynnetään Timothy Knapmanin interaktiivisessa *Historiaseikkailu*-sarjassa (Lasten Keskus), jossa lukija houkutellessaan ohjaamaan kertomusta itse.

Selkokirjat

Kasvavaan selkokirjojen tarpeeseen vastattiin julkaisemalla selkokirjoja ja selkomukautuksia lasten- ja nuortenkirjoista sekä nuorille sopivista aikuistenkirjoista. Sinikka ja Tiina Nopolan *Heinähattu, Vilttitossu ja ärhäkkä koululainen* (Avain) julkaistiin Hanna Männikkölahden selkomukautuksena. Nuorille julkaistiin mm. Leena Kaivosojan selkomukautus Harri Veistisen nuortenkirjasta *Kotitekoisen poikabändin alkeet* (Opike) ja Hanna Männikkölahden selkomukauttamattomat versiot Salla Simukan Lumikki-trilogian kahdesta ensimmäisestä osasta *Punainen kuin veri* ja *Valkea kuin lumi* (Avain).

Käännöskirjat

Suomeen käännetään eniten kirjallisuutta englannin kielestä, kaikkiaan yli 400 teosta. Toiseksi eniten käännetään ruotsin kielestä, yhteensä 61 kirjaa, kun taas Ruotsissa suomesta käännettiin vain 20 kirjaa, jotka kaikki sisältyvät yhteen Muumi-aiheiseen kirjajoulukalenteriin. Seuraavaksi eniten käännettiin saksasta, ranskasta ja japanista (erityisesti manga-sarjakuvaa). Muutamia kirjoja käännettiin hollannista, norjasta, virosta, italiasta, tanskasta ja tšekin kielestä.

Harvinaisemmilta kielialueilta saatiin viime vuonna käännöksenä esimerkiksi virolainen klassikko, Oskar Lutsin saturomaani *Pieni sarvipää* (Atrain). Virosta käännettiin myös Tia Navin kuvakirja *Seitsemän pientä elefanttia* (Lector). Latvialaisen Juris Zvirgzdiņš ja liettualaisen kuvittaja Lina Dūdaitėn *Leijonan ärjy* (Paperiporo) on kotimaassaan Liettuassa palkittu lastenromaani. Islannista käännettiin Islannin kirjallisuuspalkinnon vuonna 2013 voittanut Andri Snær Magnasonin nuorten fantasiaromaani *Aika-arkku* (Aula&co).

Meänkielillä julkaistiin ruotsista käännetty teokset *Plyppi aarnimettässä* ja *Plyppi ja kevättulva* (kääntäjä Jonna Palovaaran omakustanne).

Suomi 100 -juhlavuosi

Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlaa vietettiin vuonna 2017. Tämä näkyi sekä lasten tietokirjoissa että kaunokirjallisuudessa. Suomi 100 -juhlavuotta vietetään Paula Norosen kirjassa *Supermarsu saa kilpailijan* (Tammi, kuvitus Terese Bast), Maijaliisa Dieckmannin kirjassa *Ville Romunen ja mummo itsenäisyyttä juhlimassa* (Mäkelä, kuvitus Raimo Huittinen) sekä Kalle Veirton nuortenkirjassa *Henkka & Kivimutka ja joulukuun kuudes* (Karisto, kuvitus Jari Paananen). Laila Kohosen historiallinen lastenromaani *Miehuuskoe 1917* (Otava) kertoo nuoren pojan kokemuksista Suomen itsenäistymisen ajalta.

Heli Laaksosen ja Iris Kalliolan kirja *Tulevaisuuden kuusi* (Metsäkustannus) on Suomi 100 -juhlakirja kuusista, metsistä ja niiden merkityksestä ihmiselle. *Aku Ankka ja Suomi* -sarjakuvakokoelma (Sanoma) sisältää Kari Korhosen tekemiä Ankkalinnan ja Suomen rinnakkaistodellisuuksia kuvaavia tarinoita, jotka ovat ilmestyneet *Aku Ankka* -lehdessä vuoden 2017 aikana. Suomen juhlavuoden kunniaksi on koottu lastenrunoja itsenäisyyden ajalta Tuula Korolaisen ja Riitta Tuluston toimittamaan kokoelmaan *Leijona se venytteli* (Lasten keskus).

Kirjallisuus ja lukeminen

Suomen 100-vuotisjuhlan kunniaksi vietettiin myös Suuri lukuseikkailu -teemavuotta, jonka aikana korostettiin lukemisen merkitystä. Vuoden aikana lasten ja nuorten lukutaito ja siihen liittyvät huolet nousivat keskeiseksi puheenaiheeksi. Kirjoissa näkyi sekä kirjojen ja lukemisen merkitys että erilaiset keinot lukemaan innostamiseksi. Julia Donaldsonin kirjoittama ja Sara Ogivlien kuvittama *Etsiväkoira Ella* (Mäkelä) kertoo koirasta, joka etsii koulun kadonneet kirjat. Poppy Bishopin ja Alison Edgsonin kirjassa *Karhun kirjasto* (Mäkelä) eläimet lukevat aina samaa satukirjaa, kunnes he huomaavat että karhulla on enemmänkin kirjoja ja karhu perustaa kirjaston. Jo Cotterillin *Sitruunakirjasto* (Stabenfelt) kertoo työstä, joka haluaisi muistella kuollutta äitiään kirjojen kautta, vaikka isä heittää kirjat varastoon homehtumaan. Anne Leinosen nuortenromaani *Kirjanoita* (WSOY) kuvaa maailmaa, jossa kirjat ovat pääosin kadonneet maailmasta ja jäljelle jääneet kirjat ovat vain harvojen ihmisten saatavilla ja niissä on erityisiä voimia. Kirsti Kurosen säeromaani *Pönttö* (Karisto) esittelee kirjailijat ystävinä.

Riitta Korhosen kirja *Ystävysten kevätretki* (Tactic Publishing) on tavuviivakirja, joka palkitsee aloittelevan lukijan iloisella tarinalla ja helppolukuisella tekstillä. Aino Havukaisen ja Sami Toivosen *Tatun ja Patun ällistyttävä satukirja* (Otava) kannustaa lukijaa osallistumaan sadunkerrontaan valitsemalla kerronnan sävyjä, aiheita tai lukutyylejä. Johanna Hulkon mysteerikirja *Geoetsivät ja kadonnut muinaispurkka* (Karisto) innostaa lukijan ratkaisemaan tarinoihin liittyviä arvoituksia geoetsivien kanssa. Eri puolille Suomea sijoittuvat lyhyehköt kertomukset kannustavat lukijaa.

Kotimaisessa tietokirjallisuudessa nousevat esiin lukeminen ja sanataidekasvatus. Kuvatietokirjassa *Eetu, Iitu ja kertomattomat tarinat* (PS-kustannus) iltasatuhetki käännetään pääläelleen: lapset saavat kertoa satuja aikuisille. Kaisa Laaksosen *Suuri lukuseikkailu* (Avain) on ensimmäinen kotimainen tietokirja, joka esittelee lastenkirjallisuutta laajasti lapsilukijoille. Ronja Salmen ja Mikko Toiviaisen *12 tarinaa kirjoittamisesta* -teoksessa (WSOY) kirjoittamisen ammattilaiset jakavat kokemuksiaan ja neuvojaan kirjoittajiksi

haluaville. Sanataidetehtäviä ja tarinoita sisältää esimerkiksi Eppu Nuotion, Maami Snellmanin ja Sanna Pelliccionin kirja *Karhu ja kaverit* (Bazar).

Sota-ajan kokemukset ja pakolaistilanne

Suomi 100 -juhlavuoteen liittyen julkaistiin useita sota-aiheisia kirjoja. Carmen Thomasin kirjoittama ja julkaisema *Lapset aikasillalla* perustuu muistoihin sota-ajasta lapsen silmin. Seija Helanderin kirjoittama ja Anne Stoltin kuvittama *Tauno ja Nelli evakkomatalla* (Avain) kertoo perheestä, joka lähtee evakkomatalle sodan jaloista. Sotaa paetaan Tuula Peren kirjoittamassa ja Georgia Styloun kuvittamassa kirjassa *Vadelmanpunainen* (WickWick), jossa Ainon perhe joutuu pakenemaan kodistaan. Reijo Niinimäen kirjasta *Minne käynkin maailmassa* (Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistys) otettiin 2017 jo kolmas painos. Kirja kertoo tamperelaisen Reijon kokemuksista sotalapsena Ruotsissa. Vuoden 1918 tapahtumista kertoo tietokirja *1918 minä olin siellä: elämää sodan aikana* (SKS).

Vuoden 2015 pakolaistilanne on edelleen esillä lasten- ja nuortenkirjallisuudessa eri tavoin. Riitta S. Latvalan kirjassa *Vertti ja Jessa tien päällä* (Robustos) sisarukset törmäävät kadonnutta koiraa etsiessään kylällä partioiviin pelkoa herättäviin kodinturvajoukkoihin. Läheisestä vastaanottokeskuksesta on kadonnut 10-vuotias tyttö, jota lapset lähtevät etsimään. Hanna Kökön nuortenromaanissa *Väylänvartija* (Mäkelä) nuoret huomaavat Tornionjoen varrella lomaillessaan naapurin piilottelevan Irakista pakolaisena Ruotsiin muuttaneita ihmisiä.

Mika Lietzénin sarjakuvassa *Jääkärit: viisi kertomusta* (Pohjanmaan museo) kerrotaan nuorten poikien värväksestä jääkärikoulutukseen ensimmäisen maailmansodan aikaan. Sarjakuva on tehty Pohjanmaan museon tilauksesta jääkäriaiheiseen näyttelyyn liittyen. John Boynen *Poika vuoren huipulla* (Bazar) kertoo tapahtumista toisen maailmansodan aikana.

Viittauksia sotaan on Magdalena Hain allegorisessa saturomaanissa *Kurnivamahainen kissa* (Karisto), jossa kaikki sotajoukot ovat päätyneet kissan vatsaan aseineen päivineen. Sotateema on esillä Minna Lindebergin kirjassa *Lumi Azharian yllä /Snön över Azharia*(Teos / Förlaget) kaksi tyttöä päätyy kesken koulun lasketteluretken yhteiseen leikkiin, jossa he pakenevat sotaa.

Ympäristötietoisuus ja ilmastonmuutos

Luonnon ja lähiympäristön suojelu on esillä Reetta Niemelän, Sanna Pelliccionin ja Mia Röngän kirjassa *Nähdään majalla, lintuagentit* (Sammakko). Lapset saavat kaupunkilaiset yhdessä suojelemaan tehtaan pihalla pesivää harvinaista pikkutylliä. Kirja on tarinan ja tietokirjan yhdistelmä. Luonnon lakeja ja toimintaa opetellaan esimerkiksi Kirsi Rehusen tiedekasvatusteoksessa *Tiedeleikkejä pikkututkijoille* (PS-kustannus) ja Laura Ertimon *Vesi – kirja maailman tärkeimmistä aineista* -kirjassa (Myllylahti, kuvitus Satu Kontinen).

Ilmastonmuutos huolestuttaa eläimiä ruotsinsuomalaisen Eva Le Wartien kirjassa *Tinga ja ystävät jäätikön luona* (Artew). Martti Linnan kirjassa *Isän luokse* (Myllylahti) Katri huolestuu ilmastonmuutoksesta ja yrittää saada kaikki koulussa ymmärtämään, kuinka vakavasta asiasta on kyse. Vuokko Hurmeen *Kiepaus* (S&S) on lapsille suunnatun fantasiasarjan avaus, jonka voi lukea myös dystopiana. Kiepauksen jälkeen painovoima on kadonnut maailmasta, niin että kaikki mikä ei ole ollut kiinni maassa, on pudonnut alas taivaalle. Kiepauksen

tarinaan liittyy samanlaisia tulevaisuuden uhkia kuin ilmastonmuutokseen. Ihmisillä on pulaa vedestä ja ruuasta ja kun kaikki eivät voi selviytyä, ihmiset ovat uhka toisilleen.

Talvi on esillä monen kirjan kuvituksessa ja tekstissäkin. Puhe ilmastonmuutoksesta ja ihmisten kokemukset lumettomasta talvesta ovat ehkä tuoneet talviaiheet vahvasti esille. Benji Daviesin käännöskuvakirja *Toivo ja talviyö* (Karisto) kuvaa kauniisti talvea. Veera Salmen ja Elina Warstan kirjassa *Pablo ja heiluvat hampaat* (Otava) päiväkodin pihassa leikitään talvisia leikkejä.

Tunnekasvatusta kaikenikäisille

Viime vuonna esiin marssinut tunnekasvatus näkyi tänäkin vuonna vahvasti kirjasadossa, erityisesti kuvakirjoissa mutta myös tietokirjapuolella. Kotimaisista tunnetietokirjoista on nostettava esiin Anne-Mari Jääskisen ja Sanna Pelliccionin nuorten tietokirja *Mitä sä rageet: tunteita sikanolosta sairaan siistiin* (Lasten Keskus), jonka kanssa on julkaistu myös opas kasvattajalle nimellä *Mitä sä rageet: lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen*.

Kuvakirjoissakin kohdataan ihan arkisia, jokaisen joskus kokemia tunteita. Heli Thorénin ja Pirkko-Liisa Toppisen *Penny ikävöi* (Cozy Publishing) käsittelee ikävän tunnetta ja aloittaa uuden tunteita käsittelevän kirjasarjan. Sanoma Media Finlandin julkaisemassa Arjen taitoja -käännöskuvakirjasarjassa opetellaan lempeästi tunnetaitoja Disney-elokuvista tutuissa ympäristöissä: Sheila Higginsonin *Kiukkupusseissa* tutkitaan harmituksen tunteita ja kiukun hallintaa Inside Out -elokuvan Rileyn kanssa, Vickie Saxonin *Ainoa laatuaan* -kirjassa Frozen elokuvan Olaf oppii sietämään pettymyksen tunnetta ja arvostamaan perheenjäsentensä erilaisuutta ja Beth Sycamoren *Halitaan!* opettaa ystävien tukemista, kannustamista ja myötätunnon osoittamista Doria etsimässä -elokuvan hahmojen avulla.

Lastenkirjallisuudessa näkyy yhä lisääntyvässä määrin aikuisten puolella suosittu mindfulness eli tietoisuustaitojen ja tietoisien läsnäolon harjoittelu. Monet tunnetaitokirjat sisältävät mindfulness- tai hengitysharjoitteita, mutta joskus harjoituksia yhdistetään fiktion. Timo Harjun ja Nina Haikon *Satu kameleontille ja muita ja satuja sinulle* (Ensi- ja turvakotien liitto) on suunniteltu tuomaan lohtua ja turvallisuudentunnetta erityisesti eron jälkeistä vainoa kokeneille lapsille, ja sen lopussa on muun muassa hengitys- ja kehotietoisuusharjoituksia.

Väsyneet vanhemmat

Ajassamme aikuisia vaivaavat väsymys ja stressi näkyvät lastenkirjallisuudessa. Nadja Anderssonin kuvakirja *Hönans kalas* (Schildts & Söderströms) kertoo kanasta, joka valmistele taloan vieraita varten niin innokkaasti, että väsyä. Ilja Karsikkaan kuvakirjassa *Ilja ja sumupuu* (Etana Editions) Iljan isä on niin uupunut töistään, että katoaa masennukseen kuin sumupuun sisälle. Onneksi isoisä on paikalla ja auttaa poikaa etsimään isää sumupuusta. Hannamari Ruohosen kirjassa *Kadonnut äitini* (S&S) väsynyt ja masentunut äiti on lähtenyt pois. Lapsi käsittelee asiaa Nalle-lelukoiran kanssa, joka lapsen mielessä kasvaa valtavan suureksi ja hajottaa äitiin liittyviä tavaroita.

Lapset saavat pärjätä omillaan Briitta Hepo-ojan kirjassa *Hylättyjen lasten kaupunki* (Myllylahti). Mikon äiti ei jaksaa olla äiti ja jättää poikansa metsän reunaan. Mikko löytää joukon lapsia, jotka ovat luoneet oman yhdyskuntansa hylättyyn kaupunkiin. Jack Chengin

kirjassa *Kosmoksessa tavataan* (Aula & co) 11-vuotias Alex huolehtii itsestään, sillä isä on kuollut ja äiti sairas. Vasta kun Alex matkustaa yksin raketifestivaalille, joutuu aikuinen isovelji kohtaamaan perheen ongelmat. Nuortenkirjoissa kuvataan perheitä, jotka näyttävät ulospäin ehjiltä, mutta joissa vanhemmat eivät huomaa lapsiaan, kuten Jukka Behmin kirjassa *Pehmolelutyttö* (WSOY). Nadja Sumasen *Terveisin Seepira* -kirjassa (Otava) balettia tanssiva Iiris viiltelee itseään. Äiti keskittyy hyvinvointibloginsa päivittämiseen ja kodin moitteettomaan sisustukseen eikä huomaa tyttärensä pahaa oloa.

Sanna Tahvanaisen kirjoittama ja Lena Frölander-Ulfen kuvittama *Kurre Snobb och popcornen* (Schildts & Söderströms, suom. *Kurre Keikari ja popcornit*, S&S) kertoo lontoolaisesta oravakeikarista, joka alkaa himoita popcornia. Erilaisten riippuvuuksien – some-, huume- tai peliriippuvuuden – johdattaessa ihmisiä aihe on mitä ajankohtaisiin.

Vammaisuus näkyviin

Vammaiset näkyvät edelleen melko vähän lasten- ja nuortenkirjallisuudessa, mutta viime vuonna julkaistiin kuitenkin muutama teos, jossa käsitellään vammaisuutta tai jossa on vammaisia hahmoja. Tietokirjapuolella ilmestyi Heini Sarasteen, Kalle Könkkölän ja Väinö Heinosen selkokielineen kuvasanakirja *Voihan vammainen* (Into Kustannus). Sanna Kalmarin, Ulla Parisaaren ja Ilona Partasen kuvatietokirjassa *Ihmetellään kromosomeja* (Norio-keskus) lyhytkasvuinen Joonas ja hänen siskonsa Emma tutustuvat kehitysvammaiseen Annaan ja oppivat kromosomeista ja ihmisten erilaisuudesta.

Kaunokirjallisuuden puolella näkyy vain harvoja vammaisia hahmoja. Eniten huomiota on saanut myös elokuvaksi tehty R. J. Palacion nuortenkirja *Ihme* (WSOY), jonka päähenkilöllä 10-vuotiaalla Augustilla on kasvojen epämuodostumista aiheuttava Treacher Collinsin oireyhtymä. Kotimaisen kirjallisuuden puolella Jukka Vuorion ja Elina Penninkankaan kuvakirjassa *Muskotin puuhakirja* (Kuulovammaisten Lasten Vanhempien liitto) Muskottikissalla on kuulokoje ja tämän Jänö-ystävällä sisäkorvaistute. Tuula Kallioniemen lastenromaanissa *Räppiä ja rettelöintiä* (Otava) yksi hahmoista on liikuntavammainen Verner. Helena Nummisen lastenkirjassa *Lillin villit seikkailut* (Marketiimi, kuvitus Harri István Mäki) nimeämättömiksi jäävistä jalkaongelmista kärsivä Lilli joutuu jo toistuvasti sairaalaan leikkaukseen ja tutustuu siellä myös lyhytkasvuiseen Viivi Roosaan. Tiia Vajannon *Down Underissa* (Myllylahti) päähenkilön siskolla on Downin syndrooma.

Monikulttuurisuutta ja vähemmistöjä

Etnisten vähemmistöjen kohtaamaa syrjintää ja vaikeuksia käsittelevät esimerkiksi Angie Thomasin suomennettu nuortenromaanin *Viha jonka kylvät* (Otava) ja Koko Hubaran esseekokoelma *Ruskeat tytöt* (Like), joka kertoo rodullistettujen tyttöjen kohtaamasta rasismista Suomessa. Emmi Niemisen ja Johanna Vehkoon *Vihan ja inhon internet* -tietosarjakuvateoksessa (Kosmos) käsitellään internetin misogyniasta ja rasistista vihapuhetta. Myös Sanna Manderin runokuvakirjassa *Avain hukassa* vilahtaa Erkki, joka purkaa pahaa mieltään nimimerkin takaa internetissä, vihaa pinkkiä väriä ja yksisarvisia ja jonka pään yllä leijailee musta pilvi.

Monikulttuurisuus näkyy luontevana osana arkea esimerkiksi Katajavuoren ja Savolaisen kuvakirjassa *Mennään jo naapuriin*, kirjassa *Pablo ja heiluvat hampaat* (Otava), Maija

Hurmeen kuvittamassa ruotsalaisen Åsa Mendel-Hartvigin neliosaisessa *Titta*-sarjasta (Olika Förlag) sekä Pia Lehtisen ja Niklas Gerkmanin kuvakirjassa *Harri i Helsingfors* (omakustanne).

Varsinainen kulttuuriteko on sekä romanikieliselä että suomenkieliselä tekstillä varustetun romanitytön ja tämän perheen elämästä kertovan *Rassako reevos – Yökettu* -kuvakirjan (Opetushallitus) julkaisu. Romanityttö löytyy myös Kalliorinteen kirjasta *Räppiä ja rettelöintiä* (Otava). Elina Rouhaisen *Muistojenlukijassa* (Tammi) päähenkilö on puoliksi romani ja kirjassa käsitellään myös paperittomien eurooppalaisten romanien oikeuksia.

Toinen suuri kotoinen vähemmistömme saamelaiset eivät näy juurikaan suomenkielisessä kirjallisuudessa, mutta tilannetta hieman paikkaa ruotsista käännetty Ann-Helén Laestadiuksen *Terkkuja Sopperosta* (Kieletär Inari). Kaikille kolmelle suomalaiselle saamen kielelle sen sijaan käännettiin muun muassa *Tatu ja Patu päiväkodissa* ja lastenkirjallisuuden antologian *Satusaaren* ensimmäinen osa *Lumottu metsä* (Saamelaiskäräjät).

Feminismi ja #metoo

Vuonna 2017 feministiset teemat nousivat yhä enemmän näkyviin yhteiskunnallisessa keskustelussa ja kaikkein vahvimmin seksuaalista ahdistelua käsittelevän Me too -kampanjan kautta. Lasten- ja nuortenkirjallisuudessa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset näkyvät hyvin laajasti ja monella tasolla, mutta suorasanaisimmin Chimamanda Ngozi Adichien kirjassa *Meidän kaikkien pitäisi olla feministejä* (Otava). Teos on TED-puheeseen pohjautuva essee, joka Suomessa jaettiin kaikille 9-luokkalaistalle. Elena Favillin ja Francesca Cavallon alun perin joukkorahoituksella syntynyt *Iltasatuja kapinallisille tytöille* (S&S) on tyttöjen voimauttamiseksi tehty kokoelma henkilökuvia erilaisista sankarinaisista. Nuortenproosan puolella Holly Bournen *Oonko ihan normaali?* -romaanissa ja sen jatko-osassa *Mikä kaikki voi mennä pieleen?* (Gummerus) 16-vuotiaat tytöt perustavat feministisen kerhon, jossa keskustelevat tasa-arvoasioista.

Sukupuolineutraaleja päähenkilöitä löytyy erityisesti kuvakirjapuolelta, esimerkiksi Peppe Öhmanin ja Terese Bastin kuvakirjasta *Kim ja pönttöhirviö sekä muita tarinoita* (Tactic), Ville Hytösen ja Mira Malliuksen *Kuka tykkää röhinämummusta?* (Savukeidas) sekä Maija Hurmeen kuvittamasta ruotsalaisen Mendel-Hartvigin neliosaisesta *Titta*-sarjasta. Kaj Korkea-ahon ja Ted Forsströmin Zoo!-nuortenkirjasarjan ensimmäisessä osassa *Virala genier / Viraalit nerot* (Förlaget / Otava) on sivuhenkilö Dharampreet, jonka sukupuolta sekä oppilaat että opettajat yrittävät selvittää, mutta loppujen lopuksi se saa jäädä määrittelemättömäksi.

Me too -ilmiön tapetille nostama seksuaalinen ahdistelu, vallan väärinkäyttö ja hyväksikäyttö näkyvät myös nuortenkirjallisuudessa ja sarjakuvassa. WSOY:n Tuhat ja yksi tarinaa -kirjoituskilpailun keväällä 2017 voittaneessa Jukka Behmin *Pehmolelutytyössä* (WSOY) aikuiset miehet ostavat häikäilemättä seksuaalisia palveluksia 15-vuotiaalta tytöltä. Tanja Kaarlelan *Lasissa on tyttö* -romaanin (Reuna) henkilöiden maailmassa ei ole mitenkään ihmeellistä, että 7-vuotiaan tytön kimppuun käy puolialaston mies tai että aikuiset miehet hyväksikäyttävät yläkoululaisia tyttöjä. Emmi Valveen sarjakuvassa *Armo* (Asema) raiskataan tajuton teini-ikäinen tyttö ja vähätellään tekoa jälkeensä. Uhrin mielenterveydelle seuraukset ovat kuitenkin kovat, ja Valve kuvaa niitä vaikuttavasti sarjakuvassaan. Hyväksikäytön aiheuttamaa traumatisoitumista kuvaa hienovaraisesti myös Helena Waris dystopiaromaanissaan *Linnunsitoja* (Otava), jossa päähenkilö yrittää vastarintaliiketyönsä ohella toipua vuosia jatkuneesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Vuonna 2017 Suomessa kampanjoitiin transsukupuolisten oikeuksien ja translain muuttamisen puolesta. Transsukupuolisuutta käsitellään Anna Hallavan nuortenkirjassa *Valpuri Vaahteran maaginen korva* (WSOY), ja *Iltasatuja kapinallisille tytöille* sisältää tarinan pienestä transsukupuolisesta tytöstä.

Tubetus, teknologia ja interaktiivisuus

Aleksi Delikouras *Nörtti 5 Multiplayer* (Otava) jatkaa Nörtti-sarjaa, jossa DragonSlayer666 eli Nörtti valmistautuu kansainvälisiin CS-kisoihin Torontossa. Nörtti on tunnettu kirjan lisäksi televisiosarjasta ja YouTube-kanavalta. Elina Lappalaisen kirjoittama ja Jussi Kaakisen kuvittama *Nyt pelittää!* (Tammi) yhdistää tiedon ja tarinan kertoessaan siitä, kuinka tietokonepelit syntyvät. Tietokirjoissa käsitellään koodaamista, internet-taitoja ja muita ihmisen ja tietotekniikan välisiä suhteita. Kotimaisista teoksista Linda Liukkaan *Hello Ruby – Löytöretkellä Internetissä* (Otava) selvittää internetin toimintaperiaatteita ja Seija Niinistö-Samelan selkotietokirja *Robotti ihmisen apuna* (Pieni Karhu) sitä, miten ihminen ja robotti voivat toimia yhteistyössä. Elina Hiltusen kotimainen koodausopas jatkaa matkaa ohjelmoinnin maailmaan Dibitassujen seurassa.

Satukustannuksen *Miina ja Manu* -sarjassa on ilmestynyt neljä älysatukirjaa, joiden sisältö laajenee mobiililaitteen avulla katseltaessa. Lisättyä todellisuutta mobiilisovelluksen avulla hyödyntää myös Caroline Rowlandsin kirjoittama My Little Pony -sarjan hahmoja esittelevä *Ponien maailma herää eloon* (Kids.fi). Vuonna 2017 ilmestyi ensimmäisen kerran kaksi nuortenromania vain sähkökirjoina, WSOY:n nuortenromaanikilpailussa sijoittuneet Riina Mattilan *Järistyksiä* ja Sanna Heinosen *Noland*.

Suosittu tubettajat ovat tulleet myös kirjamarkkinoille. Roni Backin ja Ville Kormilaisen *Tubettajan käsikirja* (Otava) opastaa lukijat tubettamisen saloihin. Mansikkana tunnettu tubettaja Maiju Voutilainen on julkaissut runokirjan *Itke minulle taivas* (Otava). Laura Friman kertoo Mikael Hertellin eli tubettaja Deatan tarinan kirjassa *Deata – älä oleta* (Siltala).

Työryhmä

Kirjahankinta: Päivi Antila

Kirjojen luettelointi: Päivi Antila, Päivi Nordling, Noora Raiskio

Kirjakori-näyttely: Päivi Antila, Noora Raiskio

Kirjakori-katsaus: Päivi Antila, Kaisa Laaksonen, Noora Raiskio

Kirjakori-tilastot: Kaisa Laaksonen, Päivi Nordling

Kirjakori-verkkosivu ja juliste: Julia Pakola